

Павлик, Н. П. (2018d). Концепція впровадження неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Інноваційна педагогіка. 8, 163-165.

Тематична рубрика: 5. Соціальна педагогіка

УДК 378.147:364

**КОНЦЕПЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У
ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПЕДАГОГІВ**

**THE CONCEPT OF INTRODUCTION OF NON-FORMAL EDUCATION
IN THE PROCESS OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES'
PROFESSIONAL TRAINING**

Павлик Н. П.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри соціальних технологій

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Представлено авторське бачення концепції організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. Означено провідні теоретичні підходи та педагогічні концепції, що визначають методологію організації неформальної освіти. Охарактеризовано мету, завдання, принципи, ціннісні засади, функції та методи реалізації концепції.

Ключові слова: концепція, неформальна освіта, професійна підготовка, майбутні соціальні педагоги, організація неформальної освіти.

Представлено авторское видение концепции организации неформального образования будущих социальных педагогов в процессе

профессиональной подготовки. Определены основные теоретические подходы и концепции, определяющие методологию организации неформального образования. Обоснованы цель, задачи, принципы, ценностные основания, функции и методы реализации концепции.

Ключевые слова: концепция, неформальное образование, профессиональная подготовка, будущие социальные педагоги, организация неформального образования.

The author's vision of the concept of organization the non-formal education of future social pedagogues in the process of professional training is presented. The leading theoretical approaches and pedagogical concepts that define the methodology of organization of the non-formal education are described. The aim, tasks, principles, value principles, functions and methods of concept realization are characterized.

Key words: concept, non-formal education, professional training, future social pedagogues, organization of non-formal education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів визначається необхідністю упровадження ефективного досвіду підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу [4] окреслено основні чинники зміни освітньої парадигми як реакцію на розвиток інформаційного суспільства, що визначає першочергову роль знань, інформації, мотивації та навичок їх здобувати у конкурентоспроможності та ефективності ринку праці; та громадянського суспільства, яке розкриває потребу адаптованості до культурної, етнічної, мовної різноманітності та навичок активної участі у суспільних процесах. Відповідно, зміст та спосіб організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців вимагає оновлення з урахуванням забезпечення взаємозв'язку між формальною та неформальною освітою молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій щодо теоретичного обґрунтування та практичної організації неформальної освіти молоді свідчить, про педагогічні розвідки сутності та змісту неформальної освіти як інноваційної соціально-педагогічної діяльності в Україні (В. Горленко, Н. Семиволос і С. Закревська, Н. Трамбовецька, Р. Хуньян і Дж. Петтіт та інші).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, системна концепція організації неформальної освіти студентської молоді, заснована на взаємозв'язку формального навчання у ЗВО та неформальної додаткової освітньої діяльності ще не була предметом окремих досліджень. Відповідно, **метою статті** є проектування концепції організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів як системного відображення наукових ідей, цілей, змісту та інструментів підвищення кваліфікації професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. При проектуванні концепції впровадження неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів ми послуговувалися тлумаченням концепції як форми наукового пізнання, що відображає систему наукових положень, застосовуваних дослідником для досягнення результатів [7; 3]. Концепція відображає основну ідею дослідження та може бути представлена як система теоретичних поглядів, застосовуваних для аналізу практики й емпірики [2; 6].

Побудова авторської концепції дослідження створювалася нами за алгоритмом концепції Т. Алексеєнко [1], у якій концептуальні засади соціально-педагогічної діяльності описані через таку послідовність: мета, завдання, принципи, правові засади, функції, суб'єкти, зміст, форми і методи, а також механізм реалізації концепції.

Концепція впровадження неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів заснована на забезпеченні відповідності освітньої системи декільком концептам: *державному* – забезпеченню гнучкості реагування змісту освіти на соціально-політичні,

економічні та освітні зміни; *методологічному* – врахуванню взаємозв'язків різних підходів до вивчення проблеми соціально-педагогічної теорії й практики, що визначають систему ідей, концепцій, категорій, понять, дефініцій, умов формування ефективних професіоналів; *інтердисциплінарному* – інтеграції наукових досягнень інших галузей знань (соціальної філософії, філософії освіти, соціології освіти, антропології, культурології, соціальної психології, психотерапії та інших); *технологічному* – використання практично орієнтованих та інтерактивних технологій, заснованих на базових принципах неформальної освіти – навчатися в дії, навчатися взаємодіяти, навчатися учитися.

Упровадження системи неформальної освіти в зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів дозволить розширити межі їх професійних, громадянських та особистісних компетенцій за рахунок відповідності сучасних організаційних форм і методів різним рівням впливу на особистість майбутнього фахівця:

На *ціннісно-мотиваційному рівні* – засвоєння загальнолюдських, національних та культурних цінностей; формування мотивації до професійної діяльності, самореалізації, громадської активності; прийняття відповідальності за власні дії та дії громад; ціннісне ставлення до професійної творчості; перенесення ідей особистісного самовдосконалення у нові контексти і колективи.

На *афективно-чуттєвому рівні* – переживання щодо реалізації різних варіантів майбутнього, власної ініціативи до побудови образу майбутнього результату, здатності реалізовувати заплановане; психологічна адаптація, заснована на перебудові стереотипів мисленнєвих дій особистості при виборі стратегії і методів роботи; подолання соціального й освітнього відчуження від певних категорій клієнтів соціально-педагогічної діяльності; розвиток внутрішньої системи саморегуляції.

На *когнітивно-гносеологічному рівні* – виявлення власних освітніх цілей, розвиток критичного мислення; формування активної дослідницької

позиції; засвоєння нових позапрограмних знань; поглиблення програмних знань; встановлення логічних зв'язків між соціально-педагогічними процесами, явищами, системами; оволодіння способами пізнавальної діяльності – аналізом, синтезом, класифікацією, узагальненням і т.д.

На *практично-діяльнісному рівні* – реалізація власних соціально значимих ідей та рішень; тренування навичок комунікативної взаємодії та організаційних умінь; прояв громадської активності; оволодіння професійними вміннями і навичками; вибір спеціалізації, надання можливостей для професіоналізації, набуття практичного досвіду діяльності; реалізація можливостей.

Охарактеризована концепція будується на таких *методологічних засадах*:

- аксіологічний підхід – спрямованість неформальної освіти на забезпечення загальнолюдських цінностей і цінностей соціально-педагогічної діяльності (толерантності, демократичності, гуманізму та ін.);

- системний підхід – розгляд функціональної моделі випускника спеціальності «Соціальна педагогіка» як системи соціальних, громадянських і професійних компетентностей та ресурсів неформальної освіти для їх забезпечення;

- особистісно-діяльнісний підхід – створення умов для саморефлексії студентами власних можливостей, інтересів, здібностей, компетенцій у процесі неформальної освіти;

- логіко-структурний підхід – аналіз проблемного поля формування професійних компетентностей майбутніх соціальних педагогів та планування перетворюючої педагогічної діяльності у сфері неформальної освіти для нівелювання негативних факторів;

- соціально-педагогічна парадигма – створення цілісної системи неформального виховання, метою якого є забезпечення гармонізації індивідуального та соціального; сприяння соціальній адаптації молоді засобами особистої активності в сфері неформальної освіти;

- концепція «культурних відмінностей» – розвиток толерантності стосовно чужого способу життя, поваги до інших культур, різноманітних способів мислення; формування здатності інтегрувати інші культури у власну систему мислення; децентралізація освітніх впливів системи вищої професійної освіти;

- концепція «педагогіки співробітництва» – побудова неформальної освіти на потребах суб'єктів освітнього простору та їх життєвому досвіді, співвіднесення неформального освітнього процесу з процесом обміну та діалогу, відображення та дії.

Упровадження системи неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів гіпотетично дозволить підвищити ефективність процесу професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка»; визначити соціально-педагогічний зміст і функції неформальної освіти у вищій школі; охарактеризувати методологічні й теоретичні засади організації неформальної освіти молоді; спроектувати сучасні соціально-педагогічні та педагогічні технології упровадження неформальної освіти в український освітній простір; розробити характерологічні ознаки категорії «неформальна освіта»; проаналізувати і систематизувати розрізнений досвід діяльності вищих навчальних закладів України з упровадження методів неформальної освіти; розкрити ресурсні можливості неформальної освіти відносно комплексного забезпечення функціональної моделі випускника спеціальності «Соціальна педагогіка»; розробити методичні рекомендації з упровадження неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Отже, *метою* організації неформальної освіти є підвищити рівень професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів через актуалізацію пізнавальних, професійних, особистісних інтересів і мотивів молоді; створення умов для оволодіння студентською молоддю соціально-педагогічними функціями та набуття досвіду соціально-педагогічної діяльності залежно від інтересів і потреб; реалізацію особистісно

орієнтованого та діяльнісного підходів у вищій школі завдяки потенціалу неформального навчання.

Завдання організації неформальної освіти для майбутніх соціальних педагогів:

- створити сприятливу атмосферу добровільного додаткового навчання молоді залежно від особистих цілей, інтересів, потреб і запитів;

- активізувати систему неформальних освітніх закладів, курсів, проектів, спрямованих на підвищення професійної цінності майбутніх фахівців та їх особисту самореалізацію;

- забезпечити доступ молоді до набуття досвіду соціально-педагогічної діяльності та оволодіння професійними функціями соціального-педагога;

- організувати соціальне партнерство університету з громадськими об'єднаннями, державними закладами і неурядовими організаціями, спрямоване на підтримку студентських ініціатив;

- побудувати мережу науково-педагогічних працівників, студентів і випускників, зацікавлених у обміні досвідом, побудові кар'єри у соціальній сфері, навчальній та практичній взаємодії.

Принципи організації неформальної освіти визначаються її базовими характеристиками та включають: добровільність; соціальну включеність, партисипативність, децентралізованість, практикоорієнтованість, гнучкість, безоціночність, цілеспрямованість.

Цінності неформального навчання майбутніх соціальних педагогів: рівність, полілогічність, сприятлива атмосфера, громадянська і соціальна активність, особиста відповідальність, взаємодія та взаємодопомога, добровільність і свобода.

Функції неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів ми класифікуємо як особисті досягнення її учасників у двох площинах: у площині статусного переміщення – освітня, корекційна, професійна, адаптаційна, аксіологічна, соціальна, культурна, громадянська, інтегративна функції; у площині особистісної самореалізації – розвиваюча, дозвіллева,

психологічна, інформаційна, валеологічна, компенсаторна, пізнавальна, компетентнісна функції.

Суб'єкти неформального навчання:

- провайдери неформальної освіти: державні і приватні освітні установи, громадські та студентські об'єднання, соціальні заклади та служби, неурядові організації, територіальні громади, органи місцевого самоврядування, зацікавлені особи.

- учасники неформальної освіти: майбутні фахівці соціальної сфери, студенти різних форм навчання, соціально та громадсько активна молодь, клієнти соціально-педагогічної діяльності, зацікавлені особи.

Методи неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів детально представлені нами у монографії [5], тому тут звернемо увагу на основні аспекти вибору методів та засобів неформального навчання.

У праці «Холістичне навчання» (2016) автори презентують інтерактивну модель методів, які дозволяють забезпечити різні види навчання (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Методи реалізації різних видів навчання (згідно з підходом MitOst [9])

Види навчання	Методи навчання
Практико-орієнтоване	Рольові ігри Самостійна робота над завданням Командна робота Проектна робота Громадські ініціативи Симуляції Екскурсії на підприємства / заклади / установи Презентації учасників Експертиза досвіду учасників
Когнітивне	Залучення експертів Просвітництво Робота із текстами Робота із медіа Аналітичні завдання
Рефлексивне	Спільний зворотній зв'язок Незалежне оцінювання учасниками досвіду та одержаних результатів Фасилітація умінь із побудови власних критеріїв успіху Дискусія

На нашу думку, означена класифікація є доцільною при виборі методів неформального навчання, оскільки дозволяє розглядати процес формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів комплексно, з урахуванням різних компонентів професійної компетентності.

Загалом, основною вимогою холістичної освіти є спрямованість та залучення усіх сторін особистості тих, хто навчається: когнітивної (вивчення фактів, теорій, логічних зв'язків), емоційної (переживання позитивних чи негативних емоцій через вирішення викликів, співвіднесення емоцій із цінностями та інтелектуальними концепціями), практичної (перетворення ідей у рішення та дії, набуття умінь і досвіду). Це відображає інший підхід до вибору методів навчання – орієнтований не на компоненти очікуваного результату, а на врахування різних аспектів особистості тих, хто навчається (див. табл. 2.).

Таблиця 2.

Методи залучення різних аспектів особистості (згідно з [9])

Аспекти	Методи навчання
Когнітивний	Аналіз Інтерпретація Оцінювання Дискусія Читання Моделювання
Емоційний	Ігри Почуття єдності з іншими Переживання власної ролі у групі Ситуація успіху Переживання здатності та сили
Практичний	Позааудиторна практика Навчання через виконання Симулятивні ігри Упровадження проектів Командна робота

Педагогічні підходи, які стимулюють тих, хто навчається, бути соціально активними / залученими до участі у житті громади, підкреслюють значення таких компонентів навчання: дослідження, рефлексивне

спостереження, випробовування на помилках, зростання через труднощі й спільне проектування. На думку європейських учених, процес формування соціальної та громадянської активності вимагає особливого навчального середовища, побудованого на різноманітному навчальному досвіді: групової взаємодії, дослідницького навчання, когнітивного навчання, неформального навчання, рефлексій [8; 9].

Висновки. Отже, нами представлено авторське бачення концепції організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. Встановлено рівні та теоретичні підходи до організації неформальної освіти з урахуванням провідної мети – підвищити рівень професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів через актуалізацію пізнавальних, професійних, особистісних інтересів і мотивів молоді; створення умов для оволодіння студентською молоддю соціально-педагогічними функціями та набуття досвіду соціально-педагогічної діяльності залежно від інтересів і потреб; реалізацію особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів у вищій школі завдяки потенціалу неформального навчання. Охарактеризовано принципи, функції, ціннісні засади та методи реалізації концепції. **Перспективу подальших наукових пошуків** убачаємо в розробці методичних рекомендацій з організації неформальної освіти студентської молоді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєєнко Т.Ф. Концепція соціально-педагогічного патронату сучасної сім'ї (авторська). *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. №5. С. 7–13.
2. Меморандум неперервного образования Европейского Союза. А Memorandum on Lifelong Learning. Brussels, 30.10.2000, SEC(2000) 1832). *Адукатар*. 2006. №2(8). С. 24–27.
3. Конверський А.Є. (ред.). *Основи методології та організації наукових досліджень*. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

4. Колісніченко Е.В. (ред.). *Основи наукових досліджень*. Суми: Сумський державний університет, 2012. 83 с.

5. Павлик Н.П. Технології, методики, методи та техніки неформальної освіти. *Сучасні соціальні технології в освіті*. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2018. С. 148-193.

6. Рассоха І.М. *Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень»*. Харків: ХНАМГ, 2011. 76 с.

7. Сергієнко В.В. *Філософські проблеми наукового пізнання*. Кременчук: КНУ ім. М. Остроградського, 2011. 103 с.

8. DARE network: DARE on the joint report on the implementation of the Strategic framework for European cooperation in Education and Training (ET 2020) – a non-formal Education for Democratic Citizenship perspective [online]. Available at: www.dare-network.eu/downloads/DARE_on_ET_2020_Joint_Report_2015.pdf; [Accessed 28 July 2016].

9. Holistic Learning. Planning experiential, inspirational and participatory learning processes. *Facilitator Handbook #2*. Berlin: MitOst Editions, 2016. P.10.